

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان خوزستان
معاونت آموزش ابتدایی
اداره تکنولوژی و گروه های آموزشی

سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰

درسنامه فارسی خوانداری

پایه ششم

آذر و دی

به نام آن که جان را فکرت آموخت

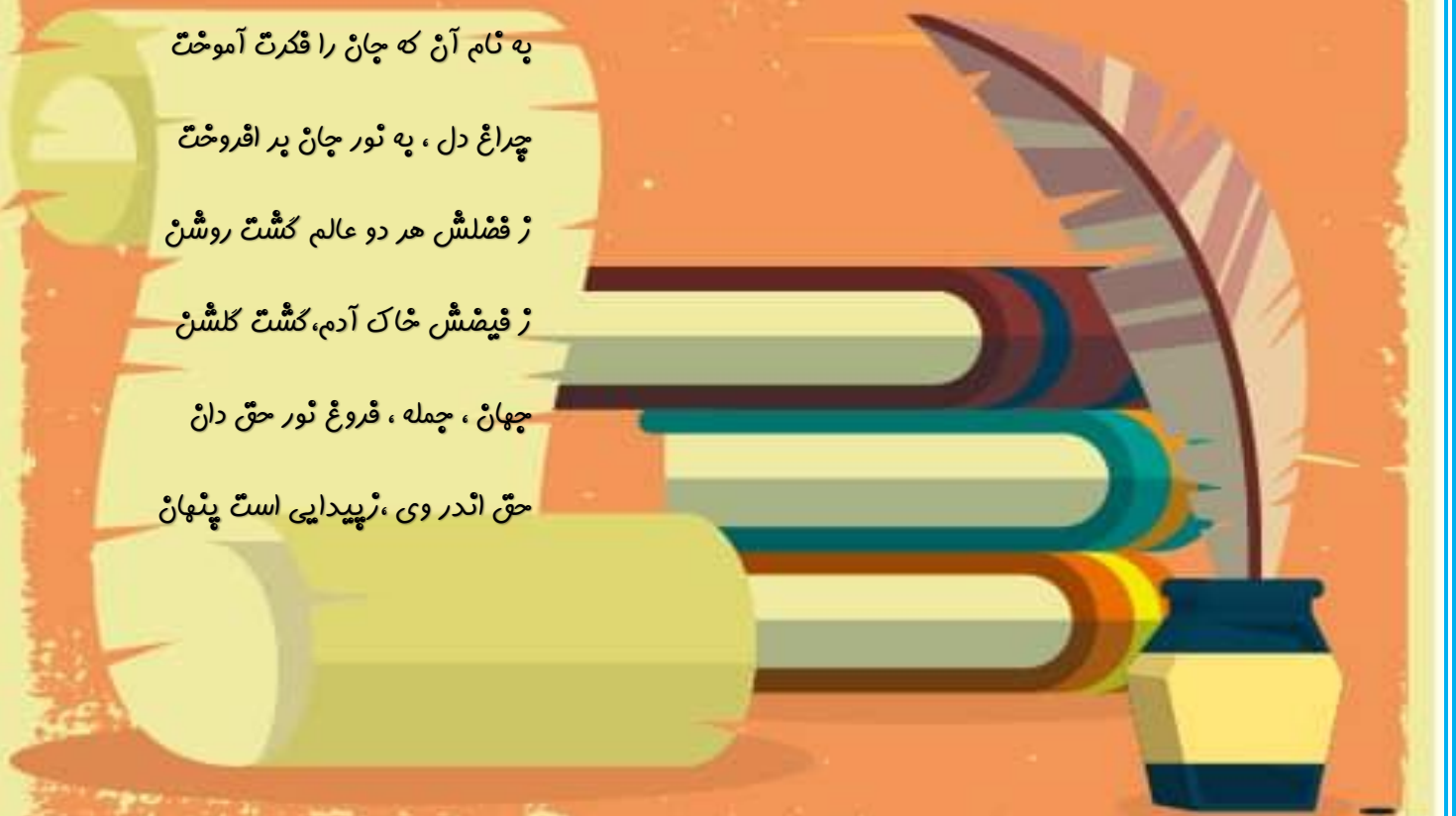
چراغ دل ، به نور جان بد افروخت

ز فضلش هر دو عالم گشت روشن

ز فیضش خاک آدم، گشت گلشن

جهان ، جمله ، فروغ نور حق دان

حق اندر وی ، ز پیدایی است پنهان

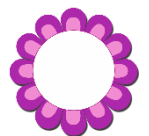
درس ۸ دریاقلی

واژه‌نامه

جان فشانی : فداکاری – ایثار	فدا کردن : جان خو را از دست دادن
همت : قصد و اراده	جوامع بشری : جامعه انسانی
مرز : ناحیه	ارج می نهد : ارزش و احترام می گذارد.
برآمد : بالا رفت	دلیرانه : شجاعانه – با شجاعت
درنگ : صبر – توقف	چلّه : تسمه ای که به کمان می بندد و تیر را به وسیله آن پرتاب می کنند.
بی‌شمار : زیاد	نام آوران : افراد مشهور – نامداران
پاسداری : نگهبانی	بعثی : نیرو های ارتش عراق در زمان صدام
پرورنده : پرورش داده	محاصره : در حصار گرفته شده – دور شخصی یا چیزی را گرفتن
وسعت : گشاده – فراخی	فرسوده : کهنه شده – پوسیده شده
کوی : محلّه – کوچه	بیگانگان : اجانب – غریبه ها
تلفّظ : بیان کردن	ارواق فروشی : مکانی که در آن پاره های اتومبیل یا وسایل دیگر فروخته می شود.
الکن : کسی که لکنت زبان دارد و به درستی نمی تواند تلفّظ کند، کسی که در هنگام سخن گفتن زبانش می گیرد.	

فرزندم معنی واژه های زیر را از واژه نامه آخر کتاب پیدا کن و بنویس. ★

مرز :	بی‌شمار :
دلاور :	وسعت :

دانش زبانی درس هشتم (نشانه های نگارشی) :

منظور از نشانه های نگارشی به کار بردن علامت ها و نشانه هایی است که خواندن و در نتیجه درک معنی و مفهوم را آسان می کند.

چند نمونه از نشانه های پر کاربرد عبارتند از:

نقطه (.) : علامت توقف یا ایستادن در خواندن را نشان می دهد و در پایان جمله هابه جز جمله های پرسشی و تعجبی می آید ؛
مانند : ابن سینا ، یکی از دانشمندان بزرگ ایران است .(خبری)

ویرگول یا درنگ نما (،) : نشانه ای برای مکث کوتاه، میان عبارت ها، جمله ها و برای جدا کردن کلمه ،عبارت توضیحی یا برای جدا کردن اسم های اشخاص و... به کار می رود ؛ مانند :

بین دو کلمه می آید	ما ، در راه حق ، قدم برمی داریم.
جدا کردن عبارت ها و جمله ها قرار	از راه دوری آمده بود ، از آن سوی بیابان ها.
برای جدا کردن نام هاز یک گروه	فردوسی ، سعدی و حافظ از شاعران توانایی شعر فارسی هستند.

دو نقطه (:) : پیش از نقل قول ، هنگام توضیح دادن ، شمردن اجزای یک چیز و هنگام معنی کردن کلمه به کار می رود ؛ مانند:

قبل از نقل قول	حضرت علی علیه السلام فرمودند : «دنیا گذرگاه است نه قرارگاه».
هنگام توضیح دادن و معنی کلمه	رمه : دسته حیوانات ، گله ی گاو و گوسفند
هنگام شمردن اجزای یک چیز	آثار سعدی عبارتند از: گلستان، بوستان، غزلیات و...

علامت سوال (?) : در پایان جمله های پرسشی،شکو تردید می آید؟

آیا می توانید آرایه های ادبی را نام ببرید؟

نشانه بیان عاطفه یا تعجب (!) : در پایان جمله های تعجبی و جمله هایی که یکی از حالت های عاطفی مثل آفرین، افسوس، آرزو، دعا ، تاکید، ندا و ...را دارند به کار می رود. مانند :

دریا قلی ! رکاب بز یا علی بگو.	افسوس ! که عمر بر باد برفت.
--------------------------------	-----------------------------

گیومه (« ») : این نشانه در بیشتر موارد برای نشان دادن آغاز و پایان سخن کسی به جز نویسنده است که در بین نوشته ی وی آمده ، یا برای مشخص کردن، نشان دادن معنی نثرها، برجسته نشان دادن کلمه یا اصطلاحی خاص به کار می رود ؛ مانند :

نقل شدن سخن از کسی	پیامبر صلی الله فرمودند : « زگهواره تا گور دانش بجوی »
ذکر عنوان مقاله ها ، اشعار ، روزنامه ها و ...	باب هشتم گلستان سعدی ، در « آداب صحبت » است.

سه نقطه (...) برای نشان دادن جملات و کلمات حذف شده و برای سخن ناتمام به کار می رود.

برای نشان دادن جملات و کلمات حذف شده	آرایه های ادبی ، دستور زبان فارسی و... مجموعه ی ادبیات فارسی را تشکیل می دهند.
برای سخن ناتمام	شما ... شما ... خدای نکرده ...

فرزند دلبندم ! در متن زیر هر جا که لازم است از نشانه های (نقطه ، ویرگول ، تعجب ، علامت سوال ، نقل قول ، گیومه و...) استفاده کن .

بچه ها تا آخر زنگ فرصت دارید هم گر وهی تان را انتخاب کنید یادتان باشد گروه ها دو نفره باشد

خانم معلّم این را گفت دفترش را باز کرد و مشغول خواندن شد

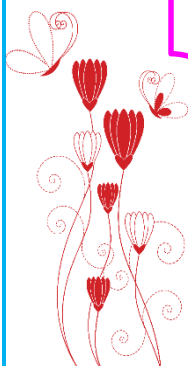
الهی آمد و کنارم ایستاد پرسید

- زهرا می خواهی باهم هم گروه باشیم

- نمی دانم

او رفت و با یکی دیگر از بچه ها مشغول صحبت شد زنگ خورد خانم معلّم گفت کسانی را که

یادداشت نکرده ام تا زنگ بعد فرصت دارند

درس ۹ رنج هایی

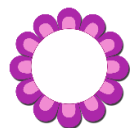
کشیده ام که می‌رس

واژه‌نامه

طرز: شیوه، روش	تالیف: نوشتن کتاب
باور: عقیده، اعتقاد	تلفظ: برزبان آوردن کلمه، سخن گفتن
مفصل: کامل	شهرت: معروفیت، معروف گردیدن
واداشت: مجبور کرد	هجری شمسی: تاریخ خورشیدی
آیات: جمع آیه، نشانه‌ها	معلومات: اطلاعات، سواد
فراگرفتن: یاد گرفتن	خنجر: شمشیر کوتاه نوک تیز، دشنه
دایره المعارف: کتابی است که تمام لغات و اصطلاحات علمی و ادبی یک زبان به ترتیب هجا در آن ثبت شده است.	
جاودان: همیشگی	حجره: غرفه - اتاق
عَلَمه: دانشمند	پایبند: گرفتار، وابسته
معتبر: با اعتبار، ارزشمند	تمدن: زندگی شهرنشینی
غریب: نا آشنا، بیگانه	متمدن: شهرنشین
به تدریج: کم کم	رحمه الله علیها: رحمت خداوند بر آن‌ها باد
درگذشت: فوت کرد، مرد	نقل: جابجا کردن، بیان کردن سخن
متون: جمع متن، نوشته‌ها	معتبر: با اعتبار، ارزشمند

★ فرزندم! معنی واژه‌های زیر را از واژه‌نامه آخر کتاب پیدا کن و بنویس.

رحلت :	هجری:	معاصر:
دار و ندار :	تاخیر:	تعلیم:

★ دلبندم! از روی متن کتاب بخوان و سپس به معنی نثرها و بیتها و نکات آنها دقت کن.

معنی نثرها :

این کار بی هیچ تاخیر و درنگی ، بیرون از بیماری چند روزه و دو روز رحلت مادرم (رحمة الله علیه) که این شغل تعطیل شد ، ادامه یافت.

معنی: این کار (نوشتن لغت نامه) بدون هیچ درنگ و مکث کردن ، به غیر از چند روز بیماری و دو روزی که مادرم (که رحمت خداوند بر او باد) فوت کردند ؛ ادامه داشت و لحظه‌ای تعطیل نشد.

مرا هیچ چیز جز مظلومیت مشرق در مقابل ظالمین ستمکار مغربی به تحمل این رنج سنگین وا نداشت.

معنی : هیچ چیز من را بجز مظلومیت مشرق در مقابل ظالمان ستمکار مغربی مجبور به تحمل سختی، نوشتن لغتنامه نکرد.

معنی بیتها :

درد عشقی کشیده ام که می‌پرس زهر هجری کشیده ام که می‌پرس

معنی : رنج عشقی را تحمل کرده ام که درباره ی آن نپرس و زهر جدایی نوشیده ام که از تلخی آن نپرسید. (زیرا آن قدر سخت بوده که توضیح آن مشکل می باشد.)

آرایه ادبی : تشبیه (زهر هجر) تلخی هجر به زهر تشبیه شده است.

نکته ی دستوری : درد عشقی ← مفعول زهر هجری ← مفعول

گشته ام در جهان و آخر کار دلبری برگزیده ام که می‌پرس

معنی : سراسر دنیا را جستجو کرده ام و عاقبت دلبری را انتخاب کردم که نمی توان وصفش کرد.

بی تو در کلبه گدایی خویش رنج هایی کشیده ام که می‌پرس

معنی : بدون تو در خانه فقیرانه خودم سختی های زیادی را تحمل کردم که درباره آن چیزی از من نپرس.

آرایه ادبی : تشبیه گدایی به کلبه تشبیه شده است.

به مقامی رسیده ام که می‌پرس

همچو حافظ ، غریب در ره عشق

معنی : مانند حافظ، دور از وطن و تنها در راه عشق هستم ولی پس از تحمل رنج ها، به مقام و درجه ای از عرفان رسیده ام که پرسیدنی نیست.

پیام درس:

این درس درباره دهخدا نویسنده و شاعر بزرگ ایرانی می باشد . علی اکبر دهخدا برای نوشتن لغتنامه ی بزرگی که امروز در دست ما وجود دارد رنج ها و سختی های بسیاری را تحمل کرد. و نتیجه ی آن همه رنج و سختی کتاب بی نظیری به نام لغتنامه دهخدا است.

★ دانش آموز توانمندم !

می دانی علی اکبر دهخدا که بود؟ برایم بنویس. (برای پیدا کردن پاسخ می توانی از نام نامه در آخر کتاب استفاده کنی.)

واژه آموزی :

★ تاکنون راه های مختلفی را برای ساختن کلمه در زبان فارسی فرا گرفته اید یکی دیگر از راه های ساختن کلمه جدید افزودن واژه ی « نامه » به پایان کلمه نخست است . مانند :

واژه ی جدید	"نامه"	واژه
درسنامه	+ نامه =	درس
	+ نامه =	بار
	+ نامه =	سال

بهتر یاد بگیریم :

در اینجا به معنی " نامه " توجه کنید :

به مطالبی که برای کسی یا سازمانی بر روی کاغذ و مانند آن نوشته می شود و معمولاً داخل پاکت قرار می گیرد و به وسیله پست به دست گیرنده می رسد نامه می گویند.

در دستور زبان فارسی ، گاهی برای ساختن یک واژه مرکب (واژه هایی که از دو یا سه جزء معنی دار ساخته شوند مرکب نامیده می شوند) از کلمه نامه استفاده می شود ؛ مانند :

شناسنامه ← شناس + نامه = نوشته ای که اطلاعات شخصی هر فرد در آن می آید.

تقدیر نامه ← تقدیر + نامه = نوشته ای که در آن از شخصی برای انجام کاری تقدیر و تشکر به عمل می آید.

مثال هایی دیگر : روزنامه ، کارنامه ، دعوتنامه ، زیارت نامه

★ با توجه به توضیحات بالا در جای خالی واژه های مناسب قرار بده :

الف (..... + =) (کتابی که در آن اتفاق های مهم یک سال نوشته می شود).

ب) + = (نوشته ای که در آن کسی را به حضور در جایی یا انجام کاری فراخوانده باشد).

معنی بیت های شعر باران:

شاعر: بابا طاهر

قالب شعر: دوبیتی

خوشا آنان که الله یارشان بی به حمد و قل هو الله کارشان بی

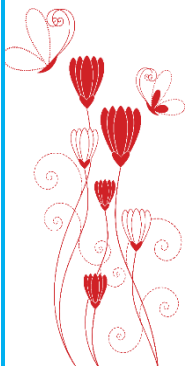
خوش به حال کسانی که خداوند یار و پشتیبان شان است و همیشه در حال یاد خداوند هستند.

نکته دستوری: خوشا به معنی چقدر خوب و شبه جمله است.

"بی" به معنی "باشد" لهجه لری ، چون باباطاهر به زبان لری شعر می گفت.

خوشا آنان که دائم در نمازند بهشت جاودان بازارشان بی

خوش به حال کسانی که همیشه در حال عبادت هستند و بهشت جای زندگی آن ها خواهد بود.

خداوندا به فریاد دلم رس کس بی کس تویی، من مانده بی کس

خدایا! به من کمک کن زیرا تو یاور انسان های بی پناه هستی من تنها مانده ام کمکم کن.

آرایه ادبی: به فریاد رسیدن کنایه از کمک کردن

نکته دستوری: "خداوندا" منادا و ندا

همه گویند طاهر کس نداره خدا یار منه چه حاجت کس

همه می گویند که باباطاهر تنها و بی یاور است وقتی که خدا یاور من باشد من نیاز به کمک هیچ کسی ندارم.

معنی بیت ها :

قالب شعر: رباعی شاعر: سید حسن حسینی

ای نام تو روییده به گلدان لبم در مرحمت تو غوطه ور روز و شبم

خدایا من همیشه مشغول راز و نیاز با تو هستم و تمام روز و شب در دریای لطف و مهربانی تو شناور هستم.

آرایه ادبی: تشبیه، گلدان لبم ← لب به گلدان تشبیه شده آرایه ادبی: تضاد ← روز و شب

در خاک طلب بذر دعا کاشته ام باران اجابت تو را می طلبم

من دعا می کنم و از تو می خواهم که نیازم را برطرف کنی و منتظرم که خواسته های مرا بپذیری و برآورده کنی.

قالب شعر: دوبیتی شاعر: مصطفی علی پور

اگر آن سر قامت رو نماید در باغ خدا را می گشاید

اگر امام زمان عجل الله ظهور کند ، تمام زیبایی های خداوند را به ما نشان می دهد.

سبز قامت: امام زمان باغ خدا : بهشت

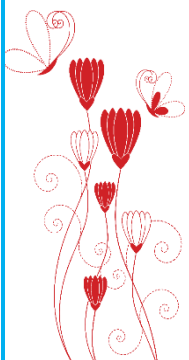
تنم را فرش کردم تا بتازد دلم را نذر کردم تا بیاید

جسمم را آماده کرده‌ام تا در راه او فدا شود و از ته دل نذر کرده‌ام که هر چه زودتر ظهور کند.

آرایه ادبی : تنم را فرش کردم کنایه است از آماده فدا شدن

پیام درس :

در دو شعر اول از باباطاهر و سید حسن حسینی مناجات با خداوند مطرح شده است شاعری گوید انسان با وجود لطف خداوند همیشه موفق خواهد بود و وجود خداوند سعادت است در شعر پایانی از مصطفی علی پور به توصیف شخصیت حضرت مهدی (عجل الله) پرداخته شده است.

درس ۱۰ عطار و
جلال الدین محمد

واژه‌نامه

ان شالله: آنچه خدا خواست	هیجان انگیز: ایجاد کننده حالات عاطفی
دل‌تنگ : ناراحت ، آزرده	دیدار: ملاقات ، همدیگر را دیدن
سرشناس : معروف ، مشهور	کاروانسرا : محلی برای کاروان یا قافله مسافران
دلپذیر: دوست داشتنی	بهاءالدین پدر مولوی که از دانشمندان نامدار قرن هفتم است.
اسرار نامه : یکی از آثار ارزشمند عطار است که به شعر و در قالب مثنوی است.	

معنی نثرها

محمد دلش برای کوچه های سمرقند تنگ می شد.

محمد از دوری سمرقند ناراحت است و علاقمند دیدن سمرقند می باشد.

آرایه ادبی: دل‌تنگ شدن کنایه از آزرده و غمگین شدند.

از دانش چه خواندی و با خود چه داری؟

تو در زمینه علمی چقدر مطالعه کرده‌ای و با خود چه تجربه علمی به همراه داری؟

شیخ لبخندی زد و گفت: همه ما جز اندکی نمی دانیم.

شیخ خندید و گفت: همه ما مقدار کمی از دانش ها را می دانیم و انسان کاملی نیستیم.

★ دانش آموز زرنگم ! درباره هر کدام از اشخاص زیر از نام نامه آخر کتاب بنویس.

مولوی:

عطار:

دانش زبانی:

قالب های شعر فارسی غزل قصیده و مثنوی:

غزل:

در لغت به معنی حدیث عشق و عاشقی گفتن است از غزل بیشتر به بیان احساس و عاطفه فراق و جدایی و عشق و عرفان می پردازد. قافیه غزل در مصراع اول و تمام مصراع های دوم قرار دارد و از این جهت کاملاً شبیه قصیده است. غزل در قرن ششم هجری قمری رواج یابد محتوای غزل در آغاز عاشقانه است یعنی شاعر در آن از عشق خود به معشوق سخن می گوید اما با ظهور سنایی شاعر قرن ششم غزل جنبه عارفانه گرفت. تعداد بیت های غزل بین ۵ تا ۱۳ گاهی تا ۱۵ بیت است.

بهترین غزل سرایان فارسی مولوی، سعدی، حافظ، صائب تبریزی، فرخی یزدی و محمدحسین شهریار هستند. چگونگی قرار گرفتن قافیه های غزل را در نمودار زیر مشاهده کنید علامت ستاره جای قرار گرفتن قافیه ها را نشان می دهد.

* *
* *
* *

قصیده :

شعری است بر یک وزن و مصراع اول بیت اول با تمام مصراع های دوم بیت های دیگر هم قافیه است. نکته دیگر این که محتوای قالب قصیده درباره ستایش و نکوهش شکر و شکایت کرد و توصیف طبیعت است.

نکته:

تعداد بیت های قصیده معمولاً بیش از ۱۵ بیت است به عبارت دیگر به جای قصیده از ۱۵ تا ۷۰ یا ۸۰ بیت گاهی هم بیشتر از این است. معروف ترین قصیده پردازان شعر فارسی عبارتند از: رودکی، فرخی، سیستانی، منوچهری، دامغانی، ناصر خسرو، خاقانی، سعدی، ملک الشعرای بهار و مهرداد اوستا چگونگی قرار گرفتن قافیه های قصیده در نمودار زیر نشان داده شده.

* *
* *
* *

مقایسه ی قالب غزل با قالب قصیده:

شباهت: غزل و قصیده در شکل قرار گرفتن قافیه شبیه هم هستند یعنی به یک شکل قافیه می گیرند.

تفاوت: معمولاً تعداد بیت ها در غزل کمتر از قصیده است. (قصیده بین ۱۵ تا ۷۰ بیت است و غزل بین ۵ تا ۱۳ بیت)

مثنوی دوگانه:

در تمام مصراع های مثنوی قافیه وجود دارد اما هر بیت آن دارای قافیه مستقل است. یعنی مصراع های هر بیت با بیت بعدی هم قافیه نیست. علت نام گذاری مثنوی به خاطر طرز قرار گرفتن قافیه هاست.

نکته:

از آن جایی که در قالب مثنوی قافیه های هر بیت مستقل است برای سرودن داستان های بلند دچار مشکل نمی شویم بنابراین مثنوی بهترین قالب برای سرودن داستان های بلند است. شاهنامه فردوسی، پنج گنج نظامی، لیلی و مجنون، خسرو و شیرین، مثنوی مولوی، بوستان سعدی از مثنوی های معروف فارسی هستند. چگونگی قرار گرفتن قافیه های مثنوی را در نمودار زیر مشاهده کنید.

*	*
&	&
#	#

علامت ها در هر بیت تغییر کرده است. یعنی در هر بیت قافیه جداگانه به کار رفته است.

قطعه:

شعری است که مصرع های دوّم همه بیت های آن هم قافیه هستند حداقل بیت های قطعه دو بیت است. اما حداکثر آن مشخص نشده است.

نکته:

در قطعه به پند و اندرز و مسائل اخلاقی و اجتماعی پرداخته می شود.

معروف ترین قطعه سرایان فارسی ابن یمین، انوری و پروین اعتصامی هستند. شاعران دیگری هم قطعه سرایی می کردند مانند:
سعدی

شکل قرار گرفتن قافیه ها در قطعه

*
*
*

چهارپاره (دوبیتی پیوسته) :

از چند بیت تشکیل شده است که در مصراع های دوم آن قافیه وجود دارد و در هر دو بیت قافیه تغییر می کند.
شکل قرار گرفتن قافیه در چهارپاره :

*
*
&
&

شعر نیمایی (نو) :

این شعر را نیما یوشیج به وجود آورده است. در این شعر مصراع ها بر خلاف قالب های غزل، مثنوی و قصیده زیر هم قرار می گیرند و قافیه ها ، در آن نظم خاصی ندارند. محدودیتی در تعداد بیت ها وجود ندارد.

پیام درس:

مولوی از شاعران توانایی قرن هفتم هجری است که با حمله مغولان به ایران به همراه پدرش در زمان کودکی از ایران به سمت قونیه یکی از شهرهای ترکیه رفت.

مولوی در مسیر راه در شهر نیشابور با عطار ملاقات کرد و پدر مولوی را از آینده درخشان مولوی با خبر کرد.

درخت علم

واژه‌نامه

عجیب: شگفت انگیز	روان کرد: فرستاد، حرکت داد.
سحاب: ابر	بار سفر ببندند: کنایه از خود را آماده سفر کرده کنند.
صورت: ظاهر	سلیم: سالم، ساده دل، در این درس از روی طنز به معنی ساده دل و نادان به کار رفته است.
بقا: جاودانی	علیم: بسیار دانا، در این درس از روی طنز به معنی بی‌خبران نادان است.
بحر: دریا	شیخ: مرد سالخورده، پیر

معنی بیت ها :

شیخ خندید و بگفتش ای سلیم

این درخت علم باشد ای علیم

شیخ خندید و گفت ای نادان این درخت علم و دانش است که به دنبالش هستی.

آرایه ادبی: درخت علم ← علم به درخت تشبیه است.

تو به صورت رفته ای، بی خبر

زان ز شاخ معنی ای، بی بار و بر

تو به ظاهر آن توجه کرده ای برای همین به حقیقت و شناخت خدا نمی‌رسی و از آن بهره ای نداری .

گه درختش نام شد ، گاه آفتاب

گاه بحرش نام شد، گاهی سحاب

علم نام های مختلفی داشت گاهی درخت بود، گاهی آفتاب ، گاهی دریا و گاهی ابر

آن یکی کش صد هزار آثار خاست

کمترین آثار او، عمر بقاست

علم از هزاران فایده به وجود آمده است که کمترین نشانه و فایده آن می‌تواند عمر جاودانی باشد.

پیام درس:

در این حکایت از یک داستان استفاده شده است، در آن نشان داده شده که انسان ها برای رسیدن به حقیقت خدا به صورت های ظاهری را باید رها کنند و از راه معنویت به حقیقت برسند یعنی باید راه را رها کرد و باطن را در نظر گرفت.

تاریخ ادبیات:

مثنوی معنوی نام کتابی است که جلال الدین محمد بلخی در قرن هفتم سروده است و شامل شش دفتر و بیست و شش هزار بیت است و شامل غایت های جالب و پندآموز است.

★ دلبندم! با توجه به مطالبی که در درس خواندی بگو قالب شعر درخت علم چیست؟

